

VLINDER- EN LIBELLENWERK GROEP

Opgericht 26 september 1992

STAD EN OMMELAAND

NIEUWSBRIEF

16^e JAARGANG NR. 3 juli 2008

Colofon

16^e jaargang nummer 3, juli 2008

Deze nieuwsbrief is een periodiek orgaan van de Vlinder- en libellenwerkgroep Stad en Ommelaand en verschijnt vier maal per jaar.

Bestuur

Dhr. B. van de Wetering (Groningen), wrn-voorzitter
Dhr. H. Sangers (Haren), secretaris
Dhr. W. Dorenbos (Nieuwolda), penningmeester
Dhr. H. de Heer (Enumatil), algemeen bestuurslid

Redactie

W. Dorenbos, M. Valstar, F. de Wilde en
B.van de Wetering (eindredactie)

Redactieadres

Lichtboei 259
9732 KD Groningen
lestesdryas@zonnet.nl

Omslag

mantje Variabele waterjuffer gegeten door
vrouwje Glassnijder (foto Bas van de Wetering)

Inleverdatum copy volgende nieuwsbrief

1 december 2008 (nieuwsbrief 2008-4 vervalt)

Vlinder- en libellenwerkgroep Stad en Ommelaand

De werkgroep "Stad en Ommelaand" is opgericht op 26 september 1992 als vlinderwerkgroep. In 2001 is de Libellenwerkgroep opgegaan in de Vlinderwerkgroep.

De werkgroep beschermt vlinders en libellen door de aandacht te vragen voor deze dieren bij het publiek. Hiertoe organiseert zij cursussen, lezingen en excursies. De werkgroep adviseert beheerders over vlinder- en libellenvriendelijk beheer. gestreefd wordt naar een netwerk van waarnemers die de vlinder- en libellenstand in Groningen in kaart brengen. Resultaten worden regelmatig gepubliceerd.

Lidmaatschap 2008

Leden • 11,50
Families • 18,20
Donateurs • 9,10

Opgave bij de secretaris:

De heer H. Sangers
Hemsterhuislaan 75
9752 NC Haren
050-53 48 411

Voor sponsoring en donaties is ons gironummer 6411754 ten name van V.W.G. Stad & Ommelaand.

Informatie

Voor informatie kunt u terecht bij dhr. Sangers (050-53 48 411), of op onze website: <http://www.vlinderwerkgroepgroningen.tk/>

Inhoud

- 3 Leuke waarneming in het hart van de stad
Klaas Jongsma
- 3 Verkleedruips
Henk Pras
- 4 Een latertje ...
Fredy de Wilde
- 5 Knipselkrant
Het heldere rood van de Vuurlibell
herken je meteen
- 5 Zeldzame nachtvlinders bij de Leinewijk
Stieneke Bontsema
- 6 Primeur
Bas van de Wetering
- 8 Excursieprogramma 2008

Leuke waarneming in het hart van de stad

Klaas Jongmsma

Aangestoken door het enthousiasme van een nachtvlinderaar kijk ik ook sinds enige tijd naar nachtvlinders. Omdat ik niet de beschikking heb over een tuin, maar een klein balkon in het hart van de stad Groningen (Grifferace/Meeuwerderweg) leek het mij een uitdaging om toch eens vanaf het balkon met een vlinderlamp te kijken of er überhaupt nachtvlinders op af zouden komen. Natuurlijk komen er geen tientallen vlinders op af, maar ik had geluk. Op donderdag 26 juni 2008 kwamen er toch een paar vlinders langs waaronder de Perzikkruiduil (*Melanchra persicariae*), de bonte brandnetelmot (*Eurrhyncha hortulata*), een koperuil (*Diachrysa chrysitis*), een grote appelbladroller (*Archips podana*), diverse kleine microvlinders die ik door gebrek aan kennis en naslagwerk nog niet op naam kan brengen en een schijn-nonvlinder (*Panthea coenobita*).

Van deze laatstgenoemde heb ik in de veldgids nachtvlinders kunnen lezen dat dit een zeldzame soort is die vooral voorkomt in Drenthe, Friesland en Limburg. Het leek mij daarom leuk om deze waarneming met foto te publiceren in de nieuwsbrief. U zult begrijpen, dat ik na zo'n waarneming zeker de lamp op het balkon nog eens zal aandoen om te kijken wat er nog verder langs komt. Mochten daaronder nog weer bijzondere waarnemingen zijn. Ik houd U op de hoogte.

Foto: Klaas Jongmsma.

Verkleeddrups

Henk Pras

Op 7 augustus jl. ving ik in mijn tuin een rups van de nachtvlinder Gele tijger (*Spilosoma lutea*). Het dier was wat apatisch en omdat ik vermoedde dat het was geïnfecteerd door een sluipwesp besloot ik het in quarantaine te houden.

De volgende dag, wie schetst mijn verbazing, zit er een heel andere rups in het potje (zie afbeeldingen). Van een vervelling kan geen sprake zijn, want de oude jas was er niet. Of wordt de oude jas uit milieu- of energieoverweging opgegeten? Wie het weet mag het zeggen.

Tevens maakt ik tijdens mijn vakantie op Texel op 8 juli 2008 deze bijzondere afwijking van de Sint Jansvlinder. Een buitenbeentje, waarbij de linker- en de rechtervleugel een verschillende tekening hebben.

Voor.
Foto: Henk Pras.

Na.
Foto: Henk Pras.

Foto: Henk Pras.

Een latertje . . .

Fredy de Wilde

Ja, dat was het wel, zaterdag 21 juni. Op deze langste dag van het jaar werd het laat donker. Een aantal mensen van onze vlinderwerkgroep zaten met lamp en laken klaar op het terrein van de borg Verhildersum in Leens om te kijken wat hier zoal vliegt 's nachts. Totdat wij in actie moesten komen, was er nog heel wat te zien: er werd een Midzomernachtfeest gevierd. Mensen die gekleed gingen als in vroeger eeuwen, liepen statig rond op het borgterrein: deftige dames en in lompen geklede dienaren. Ook werden er liederen uit die tijd gezongen. De muziek die gespeeld werd, was als ik het goed ingeschat heb, uit de jaren 50 of daaromtrent. Om elf uur was het feest afgelopen, en kwamen er belangstellenden naar onze plek, temidden van rozen en buxushaagjes. Maar voordat de vlinders echt begonnen te vliegen, duurde het nog een poos.

Ook nu weer werd afgerekend met het idee dat nachtvlinders oninteressante, grauwe beestjes zijn. Neem nu de satijnvlinders, zijdeachtig wit glanzend. Alleen waren het er op het laatst zo veel, dat het bijna een plaag werd. Ze hielden zich met hun pootjes zo stijf vast dat ze bijna niet te verwijderen waren van je kleren. Prachtig gele hagedoornvlinders waren ook van de partij. Maar het meest de aandacht trok een ligusterpijlstaart, die lange tijd poseerde onder op het laken, eerst met uitgespreide vleugels, toen met zijn vleugels gesloten. Een bijzondere vangst was een wit spannertje, die wij geïdentificeerd hebben als de witroze stipspanner (*Scopula emutaria*). Volgens de boeken is het een soort die het meest voorkomt in het kustgebied. Wel, in Leens... dat klopte dus aardig. Zo groeit steeds het aantal waarnemingen, en krijgen we van veel soorten een goede indruk van de vliegtijd en het verspreidingsgebied. Zie verder de lijst van waargenomen soorten, en de foto's.

Overigens kan ik iedereen die maar enigszins de ruimte ervoor heeft, aanraden een goede menglichtlamp aan te schaffen en een al dan niet geïmproviseerde opstelling met een laken te maken.

Het is zeer de moeite waard! Voorwaarden: niet vroeg naar bed willen, en liefst ook de volgende morgen kunnen uitslapen.

N	nederlandse naam	wetenschappelijke naam
1	donker brandnetelkapje	<i>Abrostola triplasia</i>
2	schilddrager	<i>Acronicta megacephala</i>
1	zuringuil	<i>Acronicta rumicis</i>
3	gewone worteluil	<i>Agrotis exclamationis</i>
1	grote worteluil	<i>Agrotis ipsilon</i>
1	graswortelvlinder	<i>Apamea monoglypha</i>
1	kweekgrasuil	<i>Apamea sordens</i>
1	grote appelbladroller	<i>Archips podana</i>
2	houtvlambladroller	<i>Archips xylosteara</i>
2	zwart beertje	<i>Atolmis rubricollis</i>
1	gamma-uil	<i>Autographa gamma</i>
2	houtspaander	<i>Axyليا putris</i>
1	-	<i>Bactra lancealana</i>
5	-	<i>Chrysoteuchia culmella</i>
4	groot avondrood	<i>Deilephila elpenor</i>
2	koperuil	<i>Diachrysia chrysis</i>
1	variabele breedvleugeluil	<i>Diarsia mendica</i>
1	-	<i>Dioryctria abietella</i>
2	gele agaatspanner	<i>Eulithis pyraliata</i>
2	zwartkamdwergspanner	<i>Gymnoscelis rufifasciata</i>
1	vuursteenvlinder	<i>Habrosyne pyritoides</i>
3	groene knopbladroller	<i>Hedya nubiferana</i>
1	boogsnuituil	<i>Herminia grisealis</i>
1	gewone stofuil	<i>Hoplodrina octogenaria</i>
1	groenbandspanner	<i>Hydriomena impluviata</i>
2	bruine snuituil	<i>Hypena proboscidalis</i>
2	groente-uil	<i>Lacanobia oleracea</i>
10	satijnvlinder	<i>Leucoma salicis</i>
2	gerande spanner	<i>Lomaspilis marginata</i>
1	komma-uil	<i>Mythimna comma</i>
1	gekraagde grasuil	<i>Mythimna ferrago</i>
1	gestreepte rietuil	<i>Mythimna obsoleta</i>
5	huismoeder	<i>Noctua pronuba</i>
2	haarbos	<i>Ochropleura plecta</i>
1	donker halmuiltje	<i>Oligia latruncula</i>
1	gelobd halmuiltje	<i>Oligia strigilis</i>
2	hagedoornvlinder	<i>Opisthograptis luteolata</i>
1	agaatvlinder	<i>Phlogophora meticulosa</i>
2	goudvenstertje	<i>Plusia festucae</i>
1	donkere marmerruil	<i>Protodeltote pygarga</i>
3	groene dwergspanner	<i>Rhinoprora rectangulata</i>
1	stro-uiltje	<i>Rivula sericealis</i>
1	-	<i>Scoparia ambigualis</i>
1	witroze stipspanner	<i>Scopula emutaria</i>
1	ligusterpijlstaart	<i>Sphinx ligustri</i>
2	witte tijger	<i>Spilosoma lubricipeda</i>
1	gele tijger	<i>Spilosoma luteum</i>
2	groene eikebladroller	<i>Tortrix viridana</i>
1	-	<i>Udea prunalis</i>
1	geogde bandspanner	<i>Xanthorhoe montanata</i>
2	zwarte-c-uil	<i>Xestia c-nigrum</i>

foto links (Stieneke Bontsema):
Witroze stipspanner.

'Het heldere rood van de vuurlibel herken je meteen'

De zeldzame vuurlibel is neergestreken in de Hortus in Haren. Hortusgids Ernst Flentge is verrukt.

Door Maaïke Borst

Hoe bijzonder is dat, een vuurlibel in de Hortus?

"Dat is moeilijk aan te geven. In principe leven ze rond de Middellandse Zee en in Noord-Afrika, maar ook in Zuid-Nederland zie je ze de laatste jaren vaker."

Ze rukken op?

"Ja. In Groningen en Drenthe zijn ze dit jaar nog maar een keer of vijf gesignaleerd. Ze worden nog vaak verward met de rode heidelibel, maar deze is echt vuurrood."

Vorig jaar zat hij ook al in de Hortus.

"Ja, toen lukte het alleen niet om mooie foto's te maken. Nu

Vuurlibel in de Hortus in Haren.

Foto: Ipe Weeber

liep de fotograaf langs en bleef ie gewoon zonnen. Daar houden ze van."

Vandaar de voorliefde voor de Middellandse Zee.

"Het zijn warmteliefhebbers. Hun komst hebben we te dan-

ken aan de warme dagen in juli, en wordt ook wel in verband gebracht met klimaatverandering. Ze zitten op het puntje van een rietstengel en vanaf die plek jagen ze. Het zijn net gevechtshelikopters, ze pakken alles uit de lucht."

U klinkt als een liefhebber.

"Libelles zijn mooie dieren. Ze hebben alleen soms van die rare namen: wrattenbijter, paardenbijter. Dat boezemt angst in. En ze scheren vaak vlak langs ons hoofd, omdat we vliegen opjagen. Je hoort ze: vrrrrt. Dat is angstaanjagend."

Wat gebeurt er met u als u een vuurlibel ziet?

"Nou, ik zal niet zeggen dat mijn hart sneller gaat kloppen, maar ik ben heel enthousiast. De eerste keer twijfelde ik. Maar als je hem een keer gezien hebt, herken je dat kleurtje rood meteen: zo karakteristiek."

Wat maakt de Hortus zo aantrekkelijk voor de vuurlibel?

"De waterkwaliteit, denk ik. We weten niet of hij hier als gast heen is getrokken of dat hij hier geboren is. In het laatste geval zal hij vaker terugkeren."

Zeldzame nachtvlinders bij de Leinewijk

Stieneke Bontsema

Van 1 april tot en met 1 november 2008 inventariseren we nachtvlinders bij de Leinewijk. De Leinewijk is een stuk polder ten zuidoosten van het Zuidlaardermeer, door het Groninger Landschap omgevormd in een dynamisch vloedmoeras. Het water van de Hunze kan hierdoor langer worden vastgehouden. Een zandrug vormt de scheiding tussen het vloedmoeras en de opvangboezem. De begroeiing bestaat onder andere uit heel veel riet, diverse moerasplanten en enkele elzen en wilgen.

We hebben acht keer met behulp van de lamp geïnterviewd. De resultaten waren sterk wisselend, variërend van 1 tot 35 soorten op een avond.

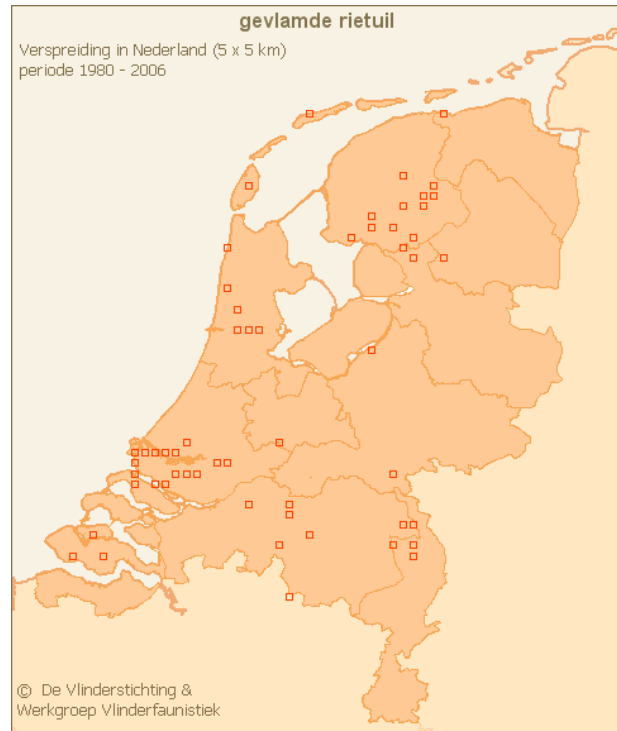
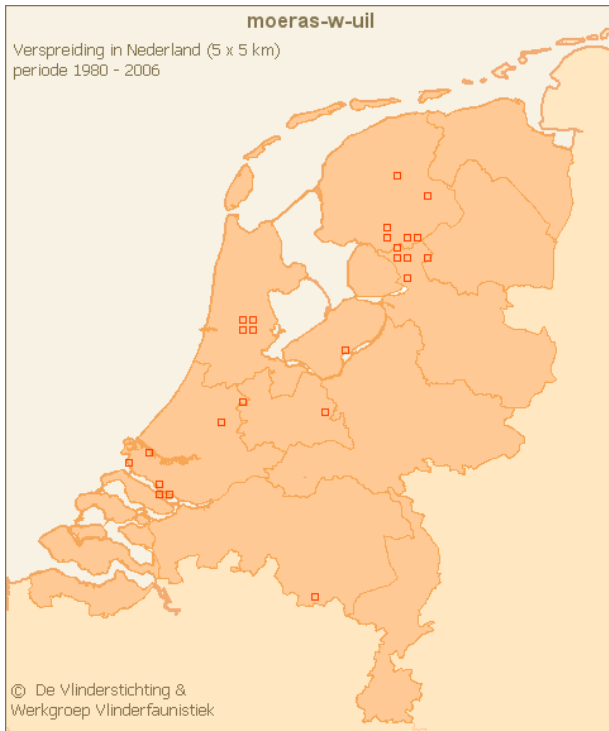
De eerste avond stonden we op de parkeerplaats aan de Meerweg, maar hier was teveel concurrerend licht. De andere avond hebben we het laken een paar honderd meter verderop in het gebied geplaatst. Deze plek is onbeschut en er staat relatief veel wind, maar heeft als voordeel dat we er minder hinder van de muggen ondervinden. We hebben er één windstille avond meegemaakt met gruwelijk veel muggen. Ons laken was niet meer herkenbaar. Onderaan lagen bulten muggen en voor vlinders was er geen plaats meer op het laken. Slechts een enkel haarbosje deed een poging om zich een weg door de muggenmassa te banen.

De teller stond op 25 juni op 80 soorten vlinders, waaronder 8 soorten micro's.

De Vlinderstichting hanteert voor het voorkomen van de soorten een indeling in zes categorieën, te weten: heel gewoon, gewoon, vrij gewoon, niet zo gewoon, zeldzaam en zeer zeldzaam. Van onze waargenomen soorten zijn er 5 niet zo gewoon en 3 zeldzaam.

Niet zo gewoon zijn: Gestreepte tandvlinder, Hopwortelboorder, Gestreepte rietuil, Kleine blokspanner en Sneeuwbeer. Als zeldzaam worden aangemerkt: Moeras-w-uil, Satijnvlinder en Gevlamde rietuil.

De zeldzaamheid van de satijnvlinder is dit jaar niet van toepassing. Vlinders van deze soorten worden in grote aantallen op de lakens aangetroffen. In eigen tuin had ik er op één avond 18, maar ik heb van nog veel grotere aantallen gehoord. De Moeras-w-uil is wel een zeldzame soort die voorkomt in de laagveen-gebieden van Friesland, Overijssel, Zuid-Holland en Utrecht. Volgens het verspreidingskaartje van de Vlinderstichting op Vlindernet is deze soort in de periode 1980-2006 niet in Groningen en omstreken

gezien. Het is een soort van moerassen en laagveen-gebieden en heeft diverse moerasplanten als waardplant. De derde zeldzame soort is de Gevlamde rietuil. Ook deze komt voor in de bij de Moeras-w-uil genoemde gebieden. Volgens het verspreidingskaartje 1980-2006 is de soort wel in het Lauwersmeergebied gezien. De rups leeft van riet, eet 's nachts en verbergt zich overdag in een holle dode rietstengel.

Weliswaar niet zeldzaam maar voor mij nieuw waren de Sneeuwbeer, een prachtig wit en pluizige vlinder, en de Hopwortelboorder. De sneeuwbeer wordt wel gezien in Friesland en in het zuidwesten van het land, maar daarbuiten slechts af en toe. Van de Hopwortelboorder kregen we 2 mannetjes op het laken. Opvallend waren de hele korte antennes. Volgens de veldgids van Waring & Townsend voeren de mannetjes in de schemering een opvallende baltsvlucht uit, soms met tientallen tegelijk. Ze vliegen in een slingerbeweging boven een plek heen en weer en verspreiden daarbij een soort bokkelucht waardoor vrouwtjes worden aangetrokken. Die vliegen rechtstreeks op een mannetje af, waarna ze samen op de grond vallen. De vlinders vliegen nog tot eind juli. Behalve hop eten de rupsen ook van de wortels en ondergrondse stengeldelen van zuring en allerlei grassen.

Naast vlinders worden ook andere insecten aangetrokken door het licht. Opmerkelijk waren twee hele grote watertorren; 4 cm groot. We zijn er nog niet uit of het de spinnende of de grote spinnende watertor is.

Alle vlinderwaarnemingen zijn ingevoerd op

www.telmee.nl. De foto's van bovengenoemde zal ik daar binnenkort aan toevoegen. Op deze site kunt u, ook zonder een inlogcode, onder het kopje soortinformatie, de foto's en verspreidingskaartjes zien. Op de vlinderzoeksite van de Vlinderstichting: www.vlindernet.nl zijn nog meer informatie en foto's van de soorten te vinden.

Bronnen:

- Veldgids nachtvlinders van Paul Waring en Martin Townsend
- www.Vlindernet.nl
- Groningen, Natuur Dichtbij van de Landschappen/Stichting Het Groninger Landschap

Primeur

Bas van de Wetering

Het afgelopen jaar heb ik mij toegelegd op het fotograferen van libellen. Voor velen van jullie een niet onbekende hobby. Voor mij nog wat onwennig. Ik moet duidelijk wennen aan alle instelling van mijn camera en de mogelijkheden van mijn lenzen. Aangemoedigd door een aantal fraaie foto's afgelopen najaar en dit voorjaar ga ik deze zomer fanatiek het veld in.

Mijn rugtas is nu ineens gevuld met geheel andere dingen. Vroeger had ik een tas vol met determinatiegidsen. Tegenwoordig ga ik op pad met een camera, een lens en een statief. Eind juli bezoek ik twee

Foto: Stieneke Bontsema.

weken lang dagelijks het Krabbenscheerveld bij Woudbloem. De 'fraaie' foto laat lang op zich wachten. Het is een periode met regen en veel wind. Uiteindelijk is een fotogeniek vrouwtje Groene glazenmaker bereidwillig om vlak voor mij te poseren tijdens het afzetten van haar eitjes. Hoewel ze waarschijnlijk inmiddels is overleden, denk ik nog altijd dankbaar aan dit moment terug.

De economisch ingestelde mens doet aan risicospreiding. Ik doe dat niet, en toch bezoek ik zo nu en dan een ander natuurgebied. Bijvoorbeeld het bij velen bekende Apelbergen. Je zou denken dat hier alles al gezien is. Inmiddels is een respectabele lijst van 30 libellensoorten samengesteld voor dit gebied. Waarom dan dit gebied bezoeken? Het geaccidenteerde terrein geeft mij een mooie gelegenheid om libellen op ooghoogte te fotograferen. Ik

Foto: Bas van de Wetering.

Foto: Stieneke Bontsema.

hoef dus niet na een een onhandige knieval verder te kruipen voor die ene mooie foto. Begin augustus had ik een slaapplek gevonden van Paardenbijters, acht stuks in een bremstruik. Het avondzonnetje gaf een zacht licht, ideaal voor de perfecte foto. En toch was er geen 'mooie' foto bij. Door de verkeerde instelling kleurden de foto's te blauw en gaven een koele indruk.

De volgende dag terug naar diezelfde plek. En warempel, er hingen weer twee paardenbijters in dezelfde struik te rusten. Sedertdien heb ik het gebied nog twee keer bezocht. Natuurlijk ga je ook weer terug naar die ene speciale plek. Op 14 augustus struin ik op dezelfde plek nog wat na. Vanwege wind en regen viel het de laatste tijd een beetje tegen. Ook deze dag had ik nog niets bijzonders gezien. In mijn ooghoek zag ik een cremekleurig juffertje naar een volgende tak vliegen. De aandacht is inmiddels verslapt en terwijl ik kijk constateer ik snel 'een pantserjuffer'. Toch was er ook iets wat direct daarop de aandacht trok. Waarschijnlijk de opvallend lichtgekleurde tangen. Het statief op de grond gelegd en de verrekijker wederom naar de gebruikelijke stand voor de ogen gebracht. De tekening op borststuk en achterlijf was heel herkenbaar, dat kan er maar één zijn. De Bruine winterjuffer. Met een brede grijns op het gezicht ben ik aan een fotosessie begonnen, waarvan nevenstaande foto nog de beste is. Let vooral ook op de wijze waarop de vier vleugels langs één zijde van het achterlijf zijn gevouwen. Typisch voor winterjuffers.

In Nederland hebben we twee winterjuffers, te weten de Noordse- en de Bruine-. Voor vijftien jaar terug waren beide zeer zeldzaam. Je behoorde tot een

selectief gezelschap van gelukkigen als je er één in Nederland had gezien. Sedertdien is er een ware revolutie gaande in libellenland. Er worden soorten herontdekt (Beekrombout, Rivierrombout, Hoogveen-glanslibel, Donkere waterjuffer) en algemene soorten worden zeldzaam (Venwitsnuitlibel). Ook de beide Winterjuffers behoren tot de groep waar positief nieuws is te melden. De Noordse winterjuffer heeft vanuit de Wieden & Weerribben Drenthe en Friesland ontdekt en heeft hier nu enkele bescheiden populaties. De Bruine winterjuffer had oorspronkelijk een zuidelijke verspreiding, maar is aan een opmars richting het noorden begonnen. Het dier is overigens nog steeds zeldzaam. In Drenthe en Friesland was het dier al waargenomen (wederom bescheiden populaties) en ook op Schiermonnikoog was een verdwaald exemplaar gevonden. Helaas nog steeds niet in Groningen, al viel dat wel te verwachten. En nu dan toch, de eerste officiële waarneming voor Groningen (bij mijn weten dan).

Acht jaar geleden heeft Herman de Heer in Apbergen tijdens een excursie in de late winter iets

zien vliegen wat alleen een juffer kon zijn. Er is bijna geen andere conclusie mogelijk dan dat dit een Winterjuffer geweest moet zijn. Maar welke? Beide soorten ging het schijnbaar goed. Drie jaar lang heb ik het gebied nadien bezocht, maar geen spoor van welke Winterjuffer dan ook. Vervolgens heb ik het gebied een paar jaar niet bezocht omdat het op een mooie dag hét honden-uitlaat-gebied van Haren en Groningen is. Het is schokkerend om te zien hoe sommige delen zijn veranderd.

De Winterjuffers hebben een afwijkend leefpatroon dan de overige libellen. De moeilijke winterperiode wordt door libellen als ei of als larve onder water doorgebracht. Het volwassen dier is dan in het voorjaar of in de zomer nabij het water te vinden. Voor de Winterjuffers was dit te gewoontjes. Die leven als volwassen dier vanaf augustus tot en met mei bij het water. In de winter zijn ze kou-kleumend te vinden in de vegetatie. Op een mooie winterdag kan je ze zien vliegen. In mei worden de eitjes afgezet, waarna in korte tijd deze zich ontwikkelen tot larve en volwassen libel. In augustus kruipen ze weer uit.

Agenda 2008

Tenzij anders aangegeven starten alle **excursies** om 14:00 uur vanaf de aangegeven locatie. Bij regen en temperaturen onder de 17°C wordt de excursie geannuleerd. Bij (dreigend) slecht weer wordt om 10:00 uur de beslissing genomen over het annuleren van de excursie. Over het al dan niet doorgaan van de excursie kunt u bellen met dhr. Van de Wetering (050-54 14 902) of dhr. Sangers (050-53 48 411).

vrijdag 29 augustus, Hortus Haren

In het kader van de Nationale nachtvliedernacht wordt een lichtavond georganiseerd.

Locatie: 20:30 uur in de Hortus, Kerklaan 34 te Haren (coörd. 236.4-577.6). Voor onze leden gratis. Niet-leden betalen de toegangsprijs van • 3,50 pp. Vanuit Groningen: Bus 54 hoofdstation vertrek 19:20 uur. Halte Botanicuslaan, 6 minuten lopen. Vanuit Hoogezand: Neem de N860 langs het Winschoterdiep. Bij Waterhuizen links (volg N860). Bij tweede rond rechts. Immer rechtdoor en u rijdt uiteindelijk langs de Hortus (ter hoogte van pompstation).

zaterdag 27 september Pieterburen

Mijnexcursie. Kleine vliedertjes hebben kleine rupsjes. Deze kleine rupsjes eten zich een weg in een dun blad. Elke vlinder heeft een voorkeur voor een boomsoort en laat een karakteristiek vraatspoor achter. Het zoeken naar aangevretenbladeren is in de herfst een stuk gemakkelijker.

Locatie: 14:00 uur, parkeerplaats tegenover Hoofdstraat 94a (coörd 226.0-602.1). Vanuit Groningen: Neem de N361 richting Zoutkamp. Voorbij Winsum de borden 'Zeehondencreche' volgen. Tegenover de creche is de parkeerplaats.

zaterdag 25 oktober Muntendam

De gelegenheid om eigen videopnamen te laten zien, vakantiedia's te tonen, zojuist gekochte boeken te presenteren en natuurlijk om gezellig bij te praten over het afgelopen jaar. Heeft u zelf nog iets waarvoor tijd ingeruimd moet worden of waarvoor techniek noodzakelijk is, neem contact op met Bas van de Wetering (050-5414902, lestedryas@zonnet.nl).

Locatie 14:00 uur heemtuin Muntendam (coörd: 253.2-573.3), Nieuweweg 127, 9649 AD Muntendam. OV: Vanaf Groningen centraal station bus (1)74, uitstappen halte 't Loeg in Muntendam. Vanuit Veendam bus 49/74, halte Nieuweweg/ 't Loeg. Auto: Vanuit Groningen en Winschoten: neem A7 richting Veendam, neem afslag 43 Zuidbroek. Volg richting Muntendam. In centrum rechts (Nieuweweg) en na circa 1 km links de heemtuin.

vrijdag 21 februari 2009, Ledenvergadering.

Locatie en tijd worden bekend gemaakt in nieuwsbrief 2009-1. Nieuwsbrief 2008-4 vervalt.